

A Gyermekművészeti kiállításból. Orbók Loránd bábszínháza. Tervezte és rajzolta Muhits Sándor. Kolumbus és „legénysége”.

Exposition „L'Art et l'Enfant”. Théâtre de Marionnettes. Dessin par A. Muhits.

ORBÓK LORÁND: BÁBJÁTÉKOK

z ölbeli gyermek elé tartott rongybabát megrázza az anya és az apróság arca mosolyra derül, szemében boldog fény ragyog. A baba mozog: a baba él! Ezt a gyermekörömet megtaláljuk minden gyermekkorát élő

népnél. A primitív és mozgatható, tehát az élet illuzióját keltő emberalakokkal, bábokkal vagy silhouettekkel minden korban és kultúrában találkozunk.

A római ásatások mozgatható tagú cserépbabáitól a dunántúli betlehemesek alulról pálcikával rángatható alakjaiig számtalan változatát ismerjük a bábjátéknak.

A jávai wayang-játékoknál a hindú őslengen-

dák alakjai tarka színekben pompázó, üveg-pálcikákkal mozgatott silhouettekben kelnek életre. Az alakok átvilágított és kifeszített vászon mögött mozognak s az előadást zene és ének kíséri. A mozi háromezer év előtti megálmodása!

A párisi Guimet-múzeum őrzi egy ilyen wayang-játék figurináit, melyek a Mahabharata előadására szolgáltak. A nagyon hosszú, erősen stilizált, tarkán színezett alakok, amint a vásznon át tompított színeikkel álomszerű menetben vonultak föl, vagy a zene ritmusára mozgatták fejüket, karjukat, talán a legartisztikusabb formáját mutatják a színjátszást pótló ősi bábjátéknak.

A wayang-játékkal közeli rokonságban van az árnyjáték, a „kínai árnyékok” (ombres chinoises), mely most is felüti fejét itt-ott,

A Gyermekművészeti kiállításból. Orbók Loránd bábszínháza. Bertalan a híres utazó. Muhits S. rajza.

Exposition „L'Art et l'Enfant“. Marionette. Dessin par A. Muhits.

különösen Párisban és Bécsben, és karakterisztikus, sőt nagyon poétikus fekete mozgó silhouettek ábrázolására adott alkalmat modern művészeknek. (Pl. Rivière Három királya. La marche aux étoiles.)

A wayang-játékok komoly misztikumával erős ellentétben áll a török karagöz. Az izlám városaiban évszázadok óta ez az egyetlen színházpótló mutatvány. A ramazán-ünnep estéin zsúfolt házak mulatnak Karagöz (a karagöz-játékok főalakja) obszcénül durva tréfáin.

Ez a Karagöz már közel áll az európai népies bábjátékok hőiséhez, aki minden országban más-más néven győzedelmeskedik úron, katonán, halálon és ördögön, akár Vitéz László, akár maître Guignol, akár Punch, akár Hanswurst néven püföl végig mindenkit a gyerekek nagy öröme.

Ezek a bábjátékok inkább etnográfiai érdekességűek s miután többnyire nagyobb városokban maradtak fenn, teljesen elszakadtak a népművészettől. A mai városi bábjátékok gyári fejekkel és a nagy színházakat otrom-

bán utánzó díszletekkel dolgoznak, minket tehát művészi szempontból alig érdekelhetnek; de annál inkább érdekelhet az a kérdés, hogy mivé lehet ez a régi és örökéletűnek látszó primitív művészet, ha művészek veszik át a vásári nép kezéből.

A mozgatható babák a XVIII-ik században kerülnek először a vásári bódékból a salonokba. E század egy esztendejében valósággal járványszerűen terjedt el a zsinóron rángatható fantoche-okkal való játék. Természetesen a salonokba csak átfinomult és művészi formában juthatott be a vásárok népének vidám mulattatója és durvaságig egészséges vidámságából is sokat elveszít.

Megszületik a rokokó-kor szenvelgős, hajbókoló, sóhajtó és megható finom marionette-babája. Ez később, az 1890-es években, újra életre kel George Sand bábszínházában, melyben finom babáival (néhány év előtt láthatóak voltak Pierre Weber francia drámaíró egyetlen bábjáték-előadásán) saját darabjait mondatta el. Ez és még számos hozzá hasonló bábszínház csak rövid ideig élhetett, mert nem volt egyéb, mint pillanatnyi precieuse szeszély.

Ezek a bábjátékok a nagy színpadot utánozták. Bármily művésziek is a díszletek, bármily karakterisztikusak is a babák, ha dikciózna, keveset mozognak és az élő színészeket lehetőleg híven utánozzák, az első kedves meglepődés után unalmassá válnak. Úgy hatnak, mint a megfordított gukkeren át nézett színpad. Egy pillanatra nagyon kedves a színes miniatűr-kép, de csakhamar megfordítjuk látcsövünket. A Münchenben működő művészi bábjáték, melynek kitűnő művészek, festők, szobrászok, zenészek és énekesek dolgoznak, az első pillanatra bármily kedvesen hat is, a világ legunalmasabb színháza.

Az igazi bábjáték, amely talán csak a jövőben fog megszületni, az lesz, amely nem akarja az élő színészeket mechanikus hűséggel utánozni, hanem megengedi a babáknak, hogy a maguk babaéletét éljék. Éppen ezért sokkal művészibb a kézre húzott s az ujjakkal mozgatható Vitéz László baba, mint a mechanikusan dróton rángatott marionette. A drótos marionette, miután teljes alakokkal dolgozik, ösztönszerűleg igyekszik az élő alakok mozgásának másolására. Ami primitív báj és kedvesség a marionette-játékokban van, azt éppen tökéletlenségüknek köszönhetik. Egy mechanikailag tökéletes marionette-színház épp oly kevésbé köntö le bennünket, mint a Tanagra-színházak megtévesztésig élőnek látszó azonos alakjai.

A kézre húzott babáknak megvan a saját formanyelvük; minden érzést erősen hangsúlyozott, groteszk mozdulatok fejeznek ki. Ezek a babák mindig karrikíroznak és épp ezért elevebbek, mint a marionettek, mert az életet kifejező mozgást tömörítve, összegezve adják. Míg a marionette megközelíti a valódi életet, a Vitéz László baba élete elevebb életet él az élőknél. Igaz, hogy karrikírozott életet, de viszont a karrikatúra mindig inkább művészet, mint a fotográfia. A marionette színes miniatűr mozgófénykép, a Vitéz László babái, mint már említettük, külön, saját formanyelvükön beszélnek hozzánk.

Ha a baba megütődik, tényleg beleütődik az oldalkulisszába, hódolatát derékszögben meghajolva fejezi ki, ha megnéz valamit egész fejét végighúzza az illető tárgy fölött, ha verkedik, teljes törzsével lendül neki s ha meghal, a kis színpad párkányán kicsüngő nehéz fej az üressé vált ruhán, melyből a mozgató kihúzta kezét, úgy csüng, mint valami nagy tömör virág, melynek szára elfonnyadt. A lélek elszállását, a lelkehagyott testnek szomorúteljes összeroskadását minden nagy tragikus színésznél erőteljesebben fejezi ki ez a bánatosan csüngő fej. És valóban az eleven élet hagyta el, mert hiszen testében valódi vér keringett, mozdulatait valódi idegszálak irányították, melyek a mozgató kezén át hálózták be a babatestet. Ezért él oly igazán Vitéz László az élettelen mechanikus marionettek mellett!

A jövő bábszínháza az lesz, amely ezeknek a babáknak sajátos kifejezésű, eleven életét művészi keretekbe foglalja.

A nagy színházak úgysem képesek gyermekeinknek azt adni, amire szükségük lenne. A mesék színes világát, a mesemondó fantázia ragyogását a nagy színházak csak százezres áldozatokkal varázsolhatnák a gyerekek elé.

A bábszínház a maga kis kereteiben mindent megvalósíthat, amiről a nagy színházak nem is álmodhattak. Az aranytornyú kastély, a kacsalábon forgó vár, a tófenék tündérvilága, a szirteken gyémántgömbökkel labdázó tündérek; mindent megvalósíthat az ő kis színpadán és éppen a kis méretek miatt a nagy színpadnál sokkal színesebben, gazdagabban s mindenekfelett művészebben!

Művészi keret, melyben művészi babák élnek, de egy pillanatig se felejtik el, hogy ők nem színészek, hanem Vitéz László egyenes lezármazottjai: ez lesz a jövő bábszínháza s ezzel meg lesz oldva egyúttal a gyermekszínház nehéz problémája is.

A Gyermekművészeti kiállításból. Orbók Loránd bábszínháza. A tudós, Muhiits Sándor rajza.

Exposition „L'Art et l'Enfant“. Marionette. Dessin par A. Muhiits.

A Gyermekművészeti kiállításból. Orbók Loránd bábszínháza. A bohóc, Muhiits Sándor rajza.

Exposition „L'Art et l'Enfant“. Marionette. Dessin par A. Muhiits.